

DOĞAL-KÜLTÜREL VARLIKLAR ve AKP İnsanın ve içinde yaşadığı toplumsal dokunun varoluş koşullarının yeniden üretilmesinde kültürel varlıklar ve doğal çevre belirleyici önemdedir. Kültürel varlıklar bir kültür mirasının, bir yaşam tarzının, bir toplumsal tarihsel ilişkiler bütünü, bir tarihsel devingenliğin, belirli üretim ilişkilerinin simgeleridir. Bu nedenle, bu mirasın korunması için güçlü bir toplumsal bilinç ve siyasal duyarlılık gerekir.

Toplumda bu bilinç ve duyarlılığın oluşması kuşkusuz öncelikle aydınlanma devriminin işidir. Bu, aklın ve bilimin her şeyi öncelemesidir. Türkiye’de Cumhuriyet bir aydınlanma devrimi girişimi olarak önemli bir bilinç sıçraması yaratmıştır; ama eğitim devrimi kesintiye uğradığından yarım kalmıştır. Buna rağmen 1950’leri izleyen onyıllarda, dünyadaki gelişmelerin de etkisiyle, kültürel ve doğal varlıkların korunmasında yeni mesafeler alınmıştır. Ancak denetimsiz kırsal göç dalgaları ve bunların üstünde yükselen “tahripkar muhafazakarlık” ve kentsel rantların kişiselleştirilmesine göz yuman “ucuz popülizm” siyasetleri nedeniyle koruma politikaları yeterli olamamıştır.

Türkiye’de koruma bilincinin, koruma mevzuatının ve koruma uygulamalarının gelişmiş dünyaya kıyasla gecikmeli olarak ortaya çıkması da, kültürel/tarihsel mirasın bütünlüğünün genelde korunamamasına yol açmıştır. Gerçi korumaya ilişkin dünya ölçeğinde işbirliklerinin geçmişi de görece yenidir. Nitekim “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme” ile BM Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu yani UNESCO ancak 16 Kasım 1972’de sahneye çıkabilmiştir. Bunun oldukça geç olduğu, iki savaş döneminin barbar tahribatı sonrasında (onun da etkisiyle) gerçekleşebildiği söylenebilir. Gerçi UNESCO öncesinde 1931’de Carta Del Restaura ve 1964’te Venedik Tüzüğü uygulamaları da var. Ancak Avrupa’da birçok ülke kendi ulusal koruma politikalarını çok daha erkenden (bazılarında 19. yüzyıldan başlayarak) oluşturmuşlardı.

2000’li yılların Türkiye’sinde ise, AKP iktidarı altında tahripkar ve liberal muhafazakarlık doruk noktalarına ulaşmış, artık her şey rant önceliklerine teslim edilmeye başlanmış, geçmiş olumlu düzenlemeler tasfiye sürecine sokulmuştur. Kültürel varlıklar, kentsel yeşil alanlar, kentsel/kırsal doğal sitler sistemli bir yağmaya yenik düşmeye başlamıştır. Siyasal iktidarın yeni kentsel rantların üretilmesi ve dağıtımında oynadığı merkezi rol, kendi uzantısındaki yerel yönetimlerde de uygulama alanı bulmuştur.

AKP’nin ilk işlerinden biri, 1983 tarihli 2863 sayılı yasayı 2004 yılında 5226 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile değiştirmek olmuştur. Bunun yanında Büyükşehir Yasası (2004), İl Özel İdaresi Yasası (2004), Belediye Yasası (2005)’nin ilgili düzenlemeleri, 5225 sayılı Kültür Yatırımlarını ve Girişimlerini Teşvik Kanunu (2004), çeşitli kanunlar, uygulama yönetmelikleri ve diğer mevzuat

değişikleri yoluyla kültür ve tabiat varlıkları alanına müdahale edilmiştir. Yürürlükteki “koruma” mevzuatı demek ki esas olarak AKP damgalıdır ve henüz ilk iktidar yıllarında ortaya çıkmıştır.

En önemli mevzuat olan 2883 sayılı yasada 5226 sayılı yasayla yapılan kapsamlı değişikliklerin bakış açısı tamamen piyasa merkezlidir; neoliberal politikalara katıksız bir angajmanı içermektedir; uluslararası sermayenin taleplerine sonuna kadar açıktır. Bunun sonraki örnekleri 2011 Nisan-Mayıs aylarında 2/B yasası, yabancılara toprak satışı ve afet riski altındaki yerlerin dönüştürülmesine ilişkin üçüz mevzuatın mülkiyet haklarına, doğaya, geleneksel yapı stoğuna rantçı anlayışla müdahalesinde görülmektedir.

Kültür ile turizmin birleştirilerek aynı bakanlığın çatısı altında toplanmasından da görüleceği üzere, ticaret dışı öğeleri ağır basan, temel özelliği korumacılık olan kültür alanı, konusu tamamen ticari amaçlı bir faaliyet olan turizmin kuyruğuna takılmıştır. Aynı şey 2011’de KHK ile kurulan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı aracılığıyla da yapılmış; “çevre”, rant merkezli bir şehircilik anlayışının emrine verilmiştir.

AKP’nin yerel yönetim modeli de tamamen piyasacı bir anlayışın doğrultusundadır. AKP, bir yandan koruma sorumluluğunu merkezi yönetimden yerel yönetimler üzerine atma hesabı içindedir, diğer yandan yüksek rant alanları olarak gördüğü kıyı illerinin belediyelerini ele geçiremediği için imar yetkilerini TOKİ üzerinden Başbakanlığa ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na aktarmaktadır.

Bu doyumsuz iştahına dur diyen Gezi Direnişi ile hesaplaşmasını bir türlü bitirememesinin ardında, otorite zaafına uğramak kaygıları yanında, rantçı yaklaşımına bir tehdit hissetmesi de belirleyicidir. Çünkü ODTÜ’den, 3. Köprüye, 3. Havalimanına, Kanal İstanbul’a uzanan büyük rant projelerine toz kondurulması bile tahammül dışıdır.

Artık kitleler, yaşam tarzını savunmanın aynı zamanda çevre hakkının, tarihsel dokunun korunmasının, toplumcu bir belediyeçiliğin savunulmasından ve giderek bugünkü karşı-devrim sürecinin tersine çevrilmesinden geçtiğini öğreniyorlar ve öğrenmek durumundalar.